

המנהל סולק השבוע - אך אזרחי ישראל יוסיפו לשלם את מחיר הביזבז ששמו

הנייר השחור

ציון ראה את עצמו כנציב עליון מטעם הבעלים האמריקאים. הוא גם ראה את עצמו נציג העליונות האמריקאית בכל חנוגע לידע מקצועי, תעשייתי ומינהלי. רק דבר אמריקאי - טוב. ורק האמריקאים טובים. על כן דאג מיד להקיף את עצמו בדוברי אנגלית, שהתבצרו מיד סביבו בצמרת המפעל. הישראלי החשוב היחידי במיבנה זה היה מיכה שוקן*, שהוצא מעבודתו באתא על-ידי החברה הכללית לארץ-ישראל והוכנס למפעל הנייר. ההתנגשות בין השניים הייתה בלתי-נמנעת. ציון (38) אף שהינו מהנדס במיקצועו, שם דגש על המינהלה. שוקן (38), המהנדס בוגר הטכניון, התנגד לניפוח השירותים והמינהלה, אם כי לא היו לו כל סמכויות להתערב בסדרי המינהלה. כמו מומחים אחרים, סבר כי הניגונים המינהליים האמריקאיים מיותרים במפעל בעל מימדים ישראליים צנועים.

קוסמ'פדום

ה הוצאת המיותרות לא הראינו את ציון במיוחד. יתכן שלא הוא היה אשם בכך, כי אם השיטה הכלכלית שלפיה חושב מחיר תוצרתו. כאשר הובטח מונופולין למעשה למפעל החדש, הבטח לו גם מתח רחחים מסויים. כלומר: בקביעת מחיר התוצרת המוגמרת, הובאו בחשבון כל ההוצאות שהיו למפעל. בשיטת הקוסט'פדום, היו רחחי המפעל מובטחים מראש. בהסכם עם הממשלה, נקבע, אומנם, שעל המפעל החדש לייצר נייר בטיב ובמחיר מתקבלים על הדעת. למעשה, לא היה שום פיקוח ממשי על המחיר, וכל ההוצאות - רלבנטיות ואי-רלבנטיות - הוכנסו בתחשיב המחיר לצרכן.

רק על-ידי כך אפשר להסביר את הביזבז הפנטסטי שהיה נהוג במפעל הנייר בחדרה, עוד מראשית ימיו. תחילה התבטא הדבר בסכומים מנופחים, ששולמו כפיצויים לעובדים בכירים שפוטרו על-ידי ציון. ה' מנהל האמריקאי, שרצה להקיף את עצמו בדוברי-אנגלית הקרובים לרוחו, היה מוכן לשלם כיד המלך למסולקים.

מנהל מחלקת הקניות נתן קצילקין, למשל, היה אחד המועסקים הראשונים של המפעל. כדי להרחיקו, הקים לו ציון מש' רד מיוחד ברחוב העצמאות כחיפה. במשך שנתיים תמימות ישב קצילקין במשרדו ה' חדש מבלי לעשות דבר, המשיך לקבל את משכורתו (750 ל"י) כסידורה. לבסוף קיבל 14 אלף לירות פיצויים ועזב את החברה. רק אז נסגר המשרד, שהיה מיותר מלכת' חילה.

מדוע סולק? האם היה בלתי-מוכשר? ותיקי החברה מעידים כי ההיפך הנכון. פעם, למשל, התריע על כך כי הנהלת ה' מיפעל לא הכינה בעוד מועד את מיטת הבטון, שעליו יונח משלוח התאית הראשון מחו"ל. ציון אמר לו שלא יתערב בעניין לא לו, וכי תפקידו רק לדאוג שהתאית תגיע למיפעל. רק אז נתן הוראה ליציאת המיטסה. כאשר הגיעו אלפים הטינות של תאית והועמסו על מיטסת הבטון - ש' הוקם בחורף ולא הספיק להתייבש - שקע המיטסה תחת המעמסה. הנוק: 10 אלפים לירות.

גם מומחים זרים - לא אמריקאים - הלכו באותה דרך. המטלק, במקרה זה, היה טרומן קאסון, מומחה אמריקאי שהובא ארצה על-ידי ציון. קאסון ראה בעין וועמת את המומחים משוייץ, שעבדו במפעל מיום הקמתו, עוד לפני בואו. הוא רצה להיות בוס בלעדי על המכונות.

אחד המומחים השווייצרים פוטר שנתיים לפני תום החווה שלו. במשך 24 חודש ישב בשחיץ וקיבל משכורת מלאה מן המפעל הישראלי. מנהל מחלקת המשלוחים, דילנו, פוטר עם פיצויים של 10 אלפים ל"י. אחריו החשמלאי הראשי, אהרון פריסר, עם סכום דומה. ואילו למנהל החשבונות הראשי - ססירב לרדת מרצון לדרגת פקיד רגיל, כדי לפנות מקום לאחד מדוברי-אנגלית של ציון - הוצע סכום של 30 אלף לירות כפיצויים.

רק אנגלית

א ין זה חסא, אם מנהל כללי של מיפעל רוצה להקיף את עצמו באנשים הנראים לו - בתנאי שהצוות החדש יוכיח את עצמו כיעיל. לרוע מזלו של ציון, לא הצליח צוות דוברי האנגלית שלו השתלט על המיפעל הגדול, המעסיק כיום כ-600 פועלים. הדבר הראשון שהיה בעוכריהם, היה שינוען הגדולות שציון הכניס בקרב הסגל המינהלי. המנהלים קיבלו מהמיפעל ההזאות לטוח ארון להקמת חניולות. נסעו במכוניות של המיפעל, הוציאו סכומים גדולים על אירות, נהנו מתוספות וממענקים גדולים. דברים אלה מקובלים כולם במיפעלים האמריקאים הגדולים. אך המיפעל החדש לא יכול היה לשאת אותם. לא כל שכן - שלא בדומה למיפעלים האמריקאים - כאשר הייצור היה הצד הצולע של המיפעל.

גיבנה אישור מיבנה מנופח ונוצץ, שינוק לא מעילות הייצור אלא מפרוסקציה כלכלית בחלונות הגבוהים של הממשלה. הוצאות המינהלה - והביזבוים למיניהם - לא הראינו את ציון. הוא ידע שתמיד תוכל הנהלת המיפעל להשיג ממשרד המיסחר והתעשייה העלאה נוספת במחיר הנייר. כך שבכל סוף שנת עסקים אפשר היה לסמוך שהמאזן יראה יתרה חיובית. וזה - על חשבון הצרכן הישראלי, שנאלץ לשלם עבור הנייר המקומי הרבה יותר מאשר עבור נייר יבוא בעל איכות גבוהה יותר. ארטיינית להלך-רוח זה היא העובדה, שהשפה הרשמית היחידה במפעל החדש היא חשפה האנגלית. למרות שלמעלה מ-90% של העובדים והמנהלים דוברים עברית, מתנהלים החשבונות, השיחות וההתכתבות באנגלית. לא פעם קרה שספקים הגישו חשבונות

פ עם כחודש מופיעה בניו-יורק חוברת קטנה בשם אמריקאן אינווסטור, או המשקיע האמריקאי. ירחון זה הוא בטאון הבורסה האמריקאית, וקוראיו מתייחסים לכתוב בו באמון ובכבוד רב.

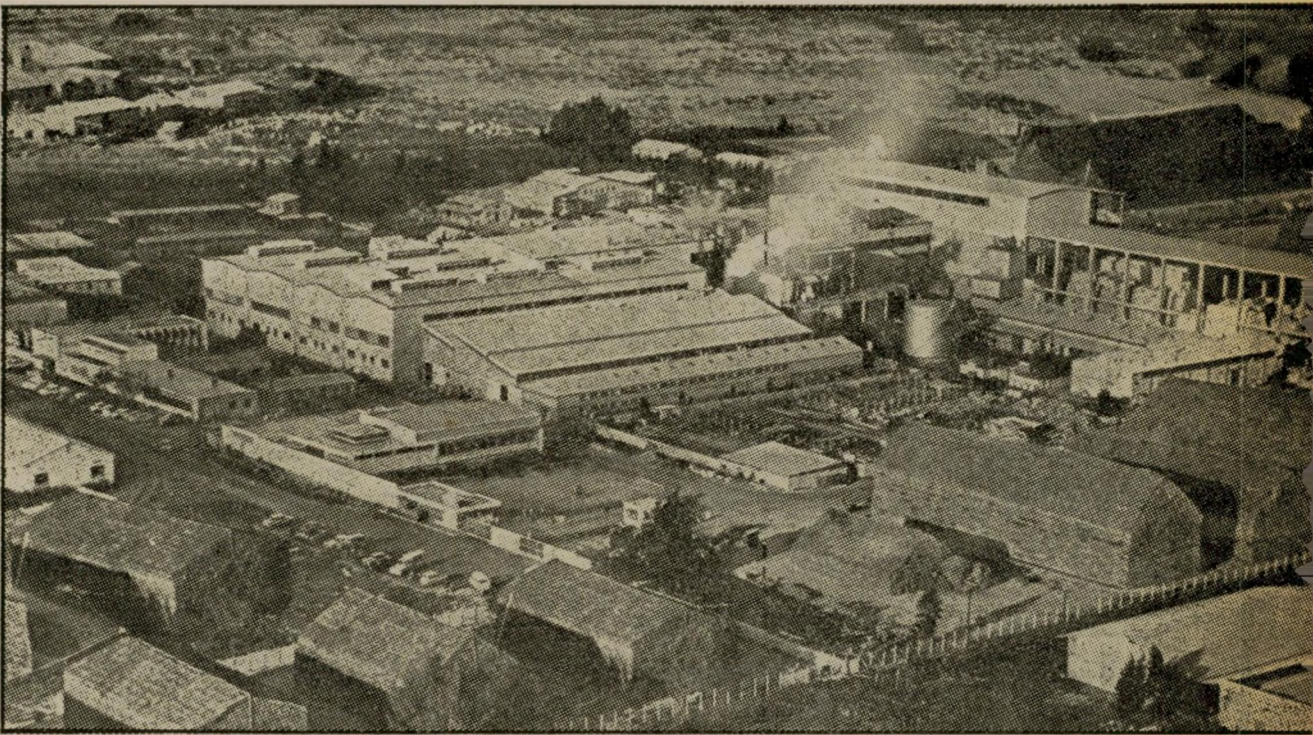
בגליון של חודש אפריל 1960 פירסם הירחון המכובד סיפור בלתי-רגיל בסיגנונו. היה זה סיפורה של הצלחה כלכלית מעוררת קינאה. כתב עורך אמריקאן אינווסטור:

"היה היה משקיע יקר, תעשיין מסויים, שבאחד הלילות כרע ברך ליד מיטתו והפליג בחלומות ורודים. הוא חלם על מיפעל תעשייתי חדש במקום שלא היה בו קודם לכן שום דבר, על מונופולין בענף שלו, על עידוד נלהב מצד הממשלה, על הגנת תוצרתו מפני ייבוא מתחרה, על שיתרור רחחי ממס הכנסה, על הנחות אין קץ.

"אגדה דמיונית? תפילה תמימה? חלום חסרי-שחר? לא ולא. זהו מצבה המזוהר של החברה הישראלית הראשונה הנרשמת בבורסה אמריקאית. זהו סיפורו של ג'וזף מ. מיור, יושב ראש מועצת המנהלים של מיפעלי נייר אמריקאים ישראליים בע"מ."

כך כתב עורך אמריקאן אינווסטור. ואילו העתונות הישראלית כתבה השבוע דבר שונה לחלוטין. בדיעה קצרה מסרה על התפטרותו של מנהל המיפעל החדש, רוברט ה. ציון. העתונים ציינו, דרך אגב, כי "כידוע, נמצא מיפעל הנייר במצב קשה מזה זמן מה..."

מה קרה לחלומות החרודים? מה קרה לאגדה הדמיונית - ההתממשה כדברי אמריקן

מראה כללי של מיפעלי הנייר בחדרה. במיבנה ה' מרכזי משובנות שתי המכונות לייצור נייר. בחלק הקדמי של התמונה אפשר לראות את המתבנים

אינווסטור, או לא? אם יתרונות רבים כל כך ניתנו למיפעל הנייר - מדוע בכל זאת נמצא במצב קשה מזה זמן רב?"

ישראלי מוד אמריקאי

ה רחיפה הראשונה להקמת מיפעלי הנייר בחדרה ניתנה אומנם מתוך חלום שהיה לג'וזף מיור. התעשיין האמריקאי המיליונר היה ציוני דגול, אחד מעמודי התווך של חסגת היהודית המאוחדת בארצות-הברית. יום אחד, ב-1952, החליט למזג את שתי מעלותיו - התעשייתית והציונית - ולהסוך תעשיין ציוני. הקמת המיפעל נועדה להיות לא רק תרומה כספית חשובה לישראל, אלא גם הוכחה למשקיעים אחרים כי אפשר לעשות ביזנס במדינה החדשה.

אותו זמן בדיוק ריחף רעיון דומה בחלל הכלכלה הישראלית. היה זה סוגל בונה, בראשותו של הלל דן, שחשב לחקים מיפעל ישראלי לנייר. אנשי הקונצרן ההסתדרותי אף העטימו כי יש בארץ מקום לשני מיפעלי נייר, הבאו לחיזוק סענותיהם את דוגמת שני בתי החרושת לצמיגים שהוקמו באותה תקופה. סוגל בונה אף הוזמן את הפסכונות בסילונדו, כה בטוח היה באישור הצעתו להקמת מיפעל.

אך המשקיעים האמריקאים התנגדו לכך. כתנאי ראשון להשקעה בישראל הציגו את הדרישה שיוענק מעמד מונופוליסטי למיפעלם, וכי תוך עשר שנות קיומו הראשונות לא יוקם מיפעל נוסף לנייר בארץ. הדבר אומנם לא נכתב בחוזה, אולם הוא הובטח הלכה-למעשה. תנאי שני: לא ייבוא נייר מתחרה מחוץ-לארץ, ללא אישורו של ה' מיפעל האמריקאי. שר האוצר שכיחן או, אליעזר קטלן המונה, סבר כי עדיפה השקעה זרה על כל מאמץ של הון מקומי. הוא גם לא רצה לפגוע במיזר ובשותפו העיקרי - המיליונר האיטלקי אסטורה מאיר - שנימנו על התורמים הכבדים לקרנות השנור השונות. התנאים התקבלו והקמת המיפעל נכנסה לשלב ביצוע.

בין יומי המיפעל החדש נמנתה גם החברה הכלכלית לארץ-ישראל, חברת-גג של משקיעים אמריקאיים, המקימה והמנהלת מיפעלים שונים בארץ. ראשי החברה הכלכלית, בהיותם מעורים יחסית בארץ, האמינו כי תהיה להם יד בהשגחה על המיפעל החדש. הם ביקשו, איפוא, למנות מומחה שוייצי לייצור נייר כאחראי להקמת המיפעל וניהולו. אך מיזר התנגד לכך. היה לו כבר מועמד משלו: רוברט ה. ציון, אחד מעובדי מיפעלי הנייר של בארצות-הברית.

כיום אפשר לקבוע במידה רבה של בטחון, כי מינויו של ציון היה אחד הגורמים העיקריים להיזרדות המיפעל במשך שמונת השנים שחלפו מאז.

* מחיו של בעל תארץ נרשטו שוקן.